

**Εθνογραφία και Λαογραφία,
Αποικιοκρατία και Σπουδές Περιοχής**
Διδάσκουσα/ων: Φ. Τσιμπιρίδου, Ιω. Μάνος

**Εθνογραφίες και ανθρωπολογία
των συνόρων: Μία εισαγωγή**

Ενότητα 10
Ιωάννης Μάνος

Δομή του μαθήματος

- Προσλήψεις και αναπαραστάσεις των συνόρων
- Γιατί σύνορα και συνοριακές περιοχές;
- Η ανθρωπολογική μελέτη των συνόρων και των συνοριακών περιοχών: Όρια, σύνορα και αναλυτικές διακρίσεις
- Η διαμόρφωση των εθνικών συνόρων στη ΝΑ Ευρώπη
- Μελετώντας τα σύνορα και τις συνοριακές περιοχές

Προσλήψεις και αναπαραστάσεις των συνόρων

- Η διαπερατότητα των συνόρων (κινητικότητα ανθρώπων, κεφαλαίων, προϊόντων, πληροφοριών)
- Ένας απεδαφοποιημένος κόσμος χωρίς σύνορα
- Τα σύνορα ως «τοίχος», «μεμβράνη», «γέφυρα», «εμπόδιο», «πύλη», «αρχή» και/ή «τέλος»

Προσλήψεις και αναπαραστάσεις των συνόρων

- Τα σύνορα ως καθεστώς ταξινόμησης ανθρώπων και ομάδων, τόπων, σχέσεων και ταυτοτήτων
- Η μείωση της σημασίας των συνόρων εξαιτίας της παγκοσμιοποίησης, της δράσης υπερ-εθνικών οργανισμών, της ευρωπαϊκής ενοποίησης και της χρήσης του διαδικτύου
- Η κατάλυση παλαιών και η δημιουργία νέων συνόρων ως αποτέλεσμα εθνικιστικών πολιτικών και πρακτικών διατήρησης της ασφάλειας

Προσλήψεις και αναπαραστάσεις των συνόρων

- Η ένταση και η σύγκρουση ανάμεσα στα σύνορα της ΕΕ και τα εθνικά σύνορα – μία προβληματική σχέση
- Τρέχουσες διαμάχες για τα σύνορα (Μέση Ανατολή, Βόρεια Αφρική, πρόσφυγες και μετανάστες) και απειλές για τη σταθερότητα της ΕΕ
- Πολιτικές ρητορικές και ακροδεξιά κόμματα που καταγγέλλουν την ιδέα των ανοιχτών συνόρων
- Τα σύνορα ως σύμβολο της εθνικής επικράτειας και της προστασίας της εδαφικής ακεραιότητας
- Επανεμφάνιση παλιών και δημιουργία νέων διαφωνιών για τα σύνορα μεταξύ γειτονικών κρατών

Γιατί σύνορα και συνοριακές περιοχές;

- Προσδιορίζουν την εθνική κυριαρχία και την εθνική ασφάλεια – καθορίζουν τα όρια των κρατών

[Διεκδικήσεις περιοχών και πολεμικές συρράξεις]

[Διασυνοριακές συγκρούσεις για ζητήματα αυτοπροσδιορισμού και εθνικότητας]

[Προσπάθειες για έλεγχο της διασυνοριακής κινητικότητας (Ελλάδα – ΕΕ, ΗΠΑ-Μεξικό)]

Γιατί σύνορα και συνοριακές περιοχές;

- Χώροι με έντονη και πολιτικά σημαντική πολιτισμική ομοιογένεια και/ή ετερογένεια
- Συμβολικοί τόποι [Δείκτες ταυτότητας, τόποι εθνικής ιστορίας και εθνικών μύθων, πολιτισμικά και γλωσσικά σύνορα]
- Περιοχές επίσημων διακανονισμών και ρυθμίσεων μεταξύ κρατών [συνοριακά φυλάκια, διακανονισμοί, αστυνομικός έλεγχος]

Η ανθρωπολογική μελέτη των συνόρων & των συνοριακών περιοχών μετά το 1990: Κάποιες αναλυτικές διακρίσεις

Η μελέτη των

- περιοχών (η εδαφική διάσταση)
- των ανθρώπων (η κοινωνική και η πολιτισμική διάσταση)
- σε διεθνή σύνορα κρατών (η θεσμική διάσταση)

Η ανθρωπολογική μελέτη των συνόρων & των συνοριακών περιοχών μετά το 1990: Κάποιες αναλυτικές διακρίσεις

1. Η επίσημα καθορισμένη μεθόριος που προσδιορίζει τον εθνικό χώρο και τη μεθόριο που διαχωρίζει την εδαφική κυριαρχία του ενός κράτους από το άλλο
2. Οι θεσμοί και οι μηχανισμοί που προστατεύουν το σύνορο
3. Οι εδαφικές περιοχές εκατέρωθεν του συνόρου στις οποίες ζουν, αλληλεπιδρούν και αυτο- και ετεροπροσδιορίζονται ως μέλη εθνικών και άλλων συλλογικοτήτων

Η ανθρωπολογική μελέτη των συνόρων & των συνοριακών περιοχών μετά το 1990

- Συγκριτική μελέτη του έθνους κράτους
- Σχέση ανάμεσα στην ταυτότητα, την εδαφικότητα και το κράτος και τους τρόπους συγκρότησης της ατομικής και της συλλογικής ταυτότητας που συνήθως έχει αμφίσημο χαρακτήρα
- Μελέτη των τρόπων με τους οποίους δημιουργούνται, αναπαράγονται και αμφισβητούνται τα κοινωνικά, πολιτισμικά και συμβολικά όρια
- Συγκριτική μελέτη θεσμών και τρόπων διασυνοριακής κίνησης και συνεργασίας
- Μεθοδολογική προσέγγιση η εθνογραφική επιτόπια μελέτη στις συνοριακές περιοχές με έμφαση στην τοπική διάσταση και την καθημερινότητα, στις σχέσεις ανάμεσα στις δύο πλευρές των συνόρων

Η ανθρωπολογική μελέτη των συνόρων & των συνοριακών περιοχών μετά το 1990

- Αλληλεπίδραση ανάμεσα στο τοπικό, το εθνικό και το υπερεθνικό
- Κεντρικές πολιτικές και επίδρασή τους στις τοπικές κοινωνίες [διακρατικές σχέσεις]
- Διεθνείς θεσμοί και επιπτώσεις των αποφάσεών τους στις ζωές των ανθρώπων στα σύνορα [προσφυγικό, μεταναστευτικό]

Η ανθρωπολογική μελέτη των συνόρων & των συνοριακών περιοχών μετά το 1990

Οι τοπικοί πληθυσμοί

- Υποδέχονται ενεργητικά τις κεντρικές πολιτικές και τις επηρεάζουν
- Υποστηρίζουν ή υπονομεύουν το κράτος
- Διασχίζουν τα σύνορα και αναπτύσσουν σχέσεις με τις κοινωνίες και τους ανθρώπους που ζουν στην άλλη πλευρά των συνόρων

Η διαμόρφωση των εθνικών συνόρων στη ΝΑ Ευρώπη

- Αυθαίρετος προσδιορισμός της μεθοριακής γραμμής εξαιτίας της περίπλοκης πληθυσμιακής σύνθεσης
- Μη απόλυτη ταύτιση ανάμεσα στους τοπικούς πληθυσμούς και τις εθνικές εδαφικές περιοχές
- 'Νησίδες' διαφορετικότητας και 'μη κανονικότητας' που βρίσκονται σε αντίθεση με τις εθνικές ρητορικές
- Επιδίωξη δημιουργίας εθνικής και πολιτισμικής ομοιογένειας

1815 to 1839: After the Congress of Vienna

1850-1900:
Η εμφάνιση
των εθνικών
κινήματων
και η
συγκρότηση
των εθνικών
κρατών

1913:
Οι
βαλκα
νικοί
πόλεμ
οι

THE BALKANS (1920)

THE BALKANS (1941)

YUGOSLAVIA (1945)

THE BALKANS (1992)

THE BALKANS (1995)

THE BALKANS (1998)

THE BALKANS (2003)

Based on the map by The Cartographic Section of the United Nations, No. 4106 / April 1999 (McKay)

Μελετώντας τα σύνορα & τις συνοριακές περιοχές

- Περιοχές με ποικιλόμορφους πληθυσμούς που έχουν διαφορετικές γλωσσικές, θρησκευτικές και άλλες πολιτισμικές παραδόσεις, διαφορετικές ιστορικές πορείες και εκδοχές του παρελθόντος και πολλαπλές ταυτίσεις και διαφοροποιήσεις
- Παράλληλη επενέργεια διεργασιών που καθορίζουν τις συνθήκες της ζωής των ανθρώπων στα σύνορα: κοινές θρησκευτικές ταυτότητες συγκρούονται με πολιτικά συστήματα και εθνικές διεκδικήσεις διαφιλονικούμενων περιοχών οι οποίες χαρακτηρίζονται από εντατική ανθρώπινη κινητικότητα και οικονομική δραστηριότητα

Μελετώντας τα σύνορα & τις συνοριακές περιοχές

- Κατανοούμε το έθνος κράτος, την εθνική ιδεολογία και ρητορική και τις σχετικές πολιτικές επιλογές
- Μελετούμε τη χρήση του χρόνου και του χώρου, την οικειοποίηση της μνήμης και την ένταξη του παρελθόντος στις επίσημες εκδοχές της ιστορίας
- Κατανοούμε τους τρόπους με τους οποίους οργανώνονται και γίνονται κατανοητές οι διαδικασίες ταύτισης και διαφοροποίησης

Μελετώντας τα σύνορα & τις συνοριακές περιοχές

- Μελετούμε πτυχές της πολιτικής και της εξουσίας την πρόσληψη του συνόρου και του ορίου, διεθνοτικές, διαθρησκευτικές, διαπολιτισμικές σχέσεις, μειονοτικά ζητήματα και πολιτικές
- Κατανοούμε τους τρόπους προσδιορισμού και πρόσληψης της έννοιας του πολιτισμού
- Μελετούμε τη σχέση ανάμεσα στο τοπικό, το εθνικό και το διεθνές επίπεδο κοινωνικής δράσης
- Μορφές και σχέσεις διασυνοριακής επικοινωνίας